

майстерності педагога-музиканта в умовах полікультурного освітнього простору. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-й річниці від дня народження засновника кафедри музики, народного артиста України, професора Андрія Кушніренка. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2023, С. 102 – 106.

4. Стельмащук З. М. Шляхи удосконалення культурологічної роботи вчителя початкової школи // Підготовка майбутніх учителів до реалізації Державного стандарту початкової загальної освіти. Матеріали регіонального науково-практичного семінару; за заг. ред. В. М. Чайки. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 34–36.

5. Програми концертів за участю народного театру пісні «Співаночка». Власний архів Стельмащук Л. М. Архів неупорядкований.

6. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Львів, 1992. 165 с.



**Лілія КАЧУРИНЕЦЬ,**

кандидат мистецтвознавства, доцент,  
доцент кафедри вокалу та диригентсько-хорових дисциплін  
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Хмельницький, Україна

[kachurynetsliliiia@gmail.com](mailto:kachurynetsliliiia@gmail.com)

## **ДИРИГЕНТ ЯК КУЛЬТУРНИЙ АМБАСАДОР: РОЛЬ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ**

***Анотація.** У статті проаналізовано диригентську освіту як визначальний чинник культурного розвитку суспільства, що сприяє формуванню національної самосвідомості. Досліджено роль диригента як культурного амбасадора, здатного забезпечувати збереження та популяризацію музичних традицій, а також посилювати усвідомлення національної ідентичності серед майбутніх фахівців. Методологічний підхід, що базується на інтеграції сучасних педагогічних технологій із збереженням культурного спадку, дозволяє висвітлити інноваційні аспекти підготовки диригентів. Представлено концептуальну модель професії диригента як інструменту культурної дипломатії, який стимулює соціокультурну інтеграцію та сприяє гармонійному розвитку нації.*

***Ключові слова:** диригент, культурний амбасадор, диригентська освіта, національна самосвідомість.*

У сучасному світі, де культурна ідентичність відіграє вирішальну роль у процесі глобалізації, диригентська освіта стає потужним інструментом для формування національної самосвідомості та популяризації культурних цінностей. Диригенти, які виступають перед різними аудиторіями, не лише

передають музичний матеріал, а й формують естетичні та культурні вподобання слухачів, тим самим сприяючи розвитку національної ідентичності. У ролі культурних амбасадорів вони не лише підтримують, а й актуалізують традиції, адаптуючи їх до сучасних реалій, що, зі свого боку, сприяє більш глибокому усвідомленню значення національної культури в глобалізованому світі. Крім того, диригентська освіта відіграє ключову роль у формуванні цілісної особистості митця, здатного інтегрувати культурні цінності у творчість і передавати їх наступним поколінням. Навчальні програми для диригентів охоплюють не лише технічні й музичні аспекти, але й орієнтовані на виховання соціально-культурної свідомості. Такий підхід дозволяє диригентам стати посередниками між культурною спадщиною та сучасною аудиторією, впливаючи на формування національної самосвідомості й об'єднуючи спільноту навколо спільних культурних цінностей.

У сучасному науковому просторі дослідники диригентської галузі мистецької освіти зосереджують увагу на актуальних проблемах, пов'язаних із підвищенням ефективності професійної підготовки диригентів та їхньої ролі в збереженні культурної ідентичності. Анатолій Мартинюк у дисертаційній роботі аналізував диригентсько-хорову освіту в музичній культурі України другої половини ХХ століття та розробив концептуальні засади системи диригентсько-хорових дисциплін [2, с. 4–5]. Віктор Соловйов описав диригентсько-хорову освіту в Україні ХХ століття, підкреслюючи важливість підвищення якості професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва через аналітичні, культурологічні та теоретичні підходи, що передбачають впровадження нових освітніх технологій та досягнення загальноєвропейського рівня гуманітарної освіти [5, с. 127–133]. Алла Растригіна акцентує увагу на сутності феномену диригентсько-хорової педагогіки в контексті сучасної професійної мистецької освіти, досліджуючи її міждисциплінарну взаємодію та значення для формування світогляду, національної самосвідомості та морально-естетичної культури особистості майбутнього фахівця-музиканта [3, с. 61–66]. Проте питання ролі диригента як амбасадора в диригентській освіті щодо формування національної свідомості залишається недостатньо висвітленим.

Метою статті є дослідження ролі диригента як культурного амбасадора в процесі формування національної самосвідомості та визначення значення диригентської освіти для збереження та популяризації національної культурної спадщини в умовах сучасного соціокультурного простору.

У сучасному глобалізованому світі роль диригента виходить за межі традиційного музичного виконання, перетворюючись на культурну місію, що має значний вплив на формування національної самосвідомості. Диригентська освіта як важливий елемент мистецької підготовки повинна містити компоненти, що сприяють розвитку культурологічних знань та навичок у майбутніх фахівців. Ця підготовка дозволяє диригентам стати не лише технічно підготовленими музикантами, а й активними учасниками культурного діалогу, здатними передавати та популяризувати національні традиції в умовах сучасного соціокультурного середовища.

На думку Олександра Рися, «амбасадор – це соціально активна людина, що презентує та просуває бренд для своєї аудиторії» [4]. У середньовічній Європі термін «амбасадор» використовувався для позначення дипломатичних

представників, яких королі і правителі відправляли для ведення переговорів і обміну інформацією з іншими державами. Поява амбасадорів була зумовлена розвитком державності та міжнародних відносин, а під час Ренесансу в XVI столітті їхня роль стала особливо важливою у зв'язку з активізацією дипломатичних зв'язків і укладанням міжнародних угод. Таким чином, поняття «амбасадор» закріпилося в міжнародній практиці як офіційний представник держави або міжнародної організації, що виконує дипломатичні функції, зокрема представлення інтересів держави, ведення переговорів і захист прав її громадян за кордоном.

Історія амбасадора-диригента розпочинається з часів, коли музика виконувала роль засобу комунікації та об'єднання різних культур. Професія диригента почала формуватися в XVIII столітті на тлі розвитку симфонічної музики, коли композитори усвідомили потребу в постаті, яка координуватиме дії музикантів та забезпечуватиме цілісність виконання. У той період диригенти набули важливого значення не лише в ансамблевому виконанні, але й у формуванні музичної культури, просуваючи твори класичних композиторів та збагачуючи культурний простір.

У XIX столітті, з розвитком національних ідентичностей, диригенти почали виступати як амбасадори своїх культур, популяризуючи національну музику та традиції за межами їхніх країн. Згадаємо Артура Нікіша, німецького диригента, який, очолюючи Лейпцизький оркестр, активно сприяв виконанню творів таких композиторів, як Йоганн Брамс і Франц Ліст, у контексті європейської музичної сцени. А. Нікіш не лише сприяв розповсюдженню німецької музики, але й налагоджував культурні зв'язки між різними країнами, завдяки чому його діяльність стала символом культурної дипломатії.

Аналізуючи роль диригентської освіти як чинника розвитку національної самосвідомості та культурної ідентичності, акцентуємо увагу на значущості Лейпцига як музичної столиці Європи того часу. Це місто стало осередком, що сприяло розвитку диригентської майстерності та формуванню професійних стандартів для диригентів. Важливу роль у цьому процесі відіграли такі видатні музиканти, як Карл Райнеке та Ігнац Мошелес, через навчання та спілкування з якими диригенти здобували цінний досвід. Як зазначає Микола Лисенко, вища музична освіта в Лейпцигу істотно вплинула на формування диригентської школи в Україні, зокрема через постать самого Лисенка, що підкреслює тісний зв'язок між диригентською практикою та національною самосвідомістю [1, с. 156]. Статистика свідчить про те, що 40% випускників-композиторів К. Райнеке стали диригентами, що підтверджує важливість навчання та професійного розвитку для формування національних шкіл, зокрема української. Дослідник відзначає, що Лисенка-диригента сформувала «одна з європейських музичних столиць на ім'я Лейпциг. Проїшовши цю школу, Лисенко отримав не лише запрошення на посаду капельмейстера (тобто диригента) Приватної опери у Санкт-Петербурзі. Він отримав значно більше – а саме – найвищі стандарти роботи з музичним колективом та з нотним текстом» [1, с. 157].

Микола Лисенко, чия діяльність у XIX–XX століттях заклала основи для національної диригентської школи в Україні, передав диригентську спадщину наступному поколінню, зокрема, К. Стеценку, О. Кошицю та вихованцям власної школи (А. Буцькому, В. Верховинцю та ін). Олександр Кошиць, найвидатніший з

учнів, не лише зберіг, а й розвинув традиції вчителя, ставши культурним амбасадором України. Його успішні світові гастролі із Республіканською капелю підтвердили високий рівень підготовки, отриманої від М. Лисенка. Як бачимо, спадщина М. Лисенка засвідчує тісний зв'язок між диригентською практикою та формуванням національної самосвідомості.

Інтеграція сучасних педагогічних технологій зі збереженням культурного спадку, що активно розвивається з початку ХХІ століття, створює нові можливості в підготовці диригентів. Серед таких технологій – цифрові архіви рідкісних партитур, віртуальні музеї музичної спадщини, інтерактивні платформи для дистанційного навчання та системи віртуальної реальності, які дозволяють змоделювати репетиційний процес у цифровому середовищі. Наприклад, використання цифрових архівів дозволяє студентам ознайомитися з оригінальними виданнями творів та історичними інтерпретаціями, а віртуальні репетиції сприяють удосконаленню навичок аналізу музичного тексту та розуміння стилістичних особливостей виконання.

Інноваційні аспекти підготовки диригентів, що виникають завдяки такому підходу, містять інтерактивне моделювання репетицій, аналіз інтерпретаційних рішень та використання мультимедійних ресурсів для порівняння сучасних виконань із класичними зразками. Наприклад, застосування платформи «Virtual Rehearsal Studio» [6] дозволяє студентам у режимі реального часу аналізувати відеозаписи репетицій, порівнювати їх із записами видатних диригентів минулого та коригувати власні інтерпретації. Крім того, цифрові архіви з рідкісними партитурами забезпечують доступ до автентичних музичних документів, сприяючи відновленню національної музичної спадщини. Міжнародні онлайн-форуми та майстер-класи створюють платформу для міжкультурного діалогу, де обмін досвідом між фахівцями з різних країн стимулює інтеграцію культурних традицій у глобальному контексті. Таким чином, синтез сучасних технологій і традиційних методів підготовки диригентів сприяє не лише професійному зростанню майбутніх лідерів оркестрового мистецтва, а й поглиблює їхнє розуміння історико-культурного контексту, що є запорукою духовного збагачення суспільства.

Сучасні українські диригенти, які виконують роль культурних амбасадорів, відіграють суттєву роль у популяризації національної музичної спадщини й на внутрішній, і на міжнародній арені. Зокрема, Оксана Линів, продовжуючи традиції львівської диригентської школи, формує унікальний музичний стиль, який відображає національну ідентичність. Її діяльність знаходить відображення в низці значних культурних ініціатив, серед яких тижень української культури в Мюнхені «Дух гуцулів», міжнародний фестиваль класичної музики у Львові «LvivMozArt», а також онлайн-концерт-візитівка «Ковчег Україна: музика». Ці проєкти сприяють не лише збереженню музичних традицій, а й активному їх представленню на міжнародній сцені, що є важливим чинником у формуванні сучасної культурної дипломатії України.

Отже, диригентська освіта має стати платформою для інтеграції культурологічних компонентів, що дозволить формувати майбутніх диригентів не лише як технічно досконалих музикантів, а й культурних посланців національної спадщини. Диригент, у ролі культурного амбасадора, відіграє ключову роль у збереженні культурної ідентичності, популяризації української

музики та розвитку національної самосвідомості. Важливими аспектами цієї діяльності є здатність до міжкультурної комунікації та організація культурних проєктів, що сприяють укріпленню соціокультурних зв'язків і в Україні, і на міжнародній арені.

Таким чином, диригентська освіта – це стратегічно важливий напрям, що сприяє не лише професійному зростанню фахівців, а й формуванню культурного простору, здатного відображати національні цінності. Упровадження інноваційних педагогічних підходів є необхідною умовою для підвищення ефективності підготовки майбутніх диригентів, здатних успішно виконувати місію культурних амбасадорів.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лисенко М. В. Роль династії Лисенків у становленні хорової школи в Україні (до 80-річчя пам'яті Віталія Романовича Лисенка). *Література та культура Полісся*. 2021. № 105. С. 151–161.
2. Мартинюк А. К. Диригентсько-хорова освіта в музичній культурі України другої половини ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: 17.00.01. Харків, 2001. 25 с.
3. Растригіна А. М. Диригентсько-хорова педагогіка в науковому дискурсі сучасної професійної мистецької освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 204. С. 61–66.
4. Рись О. Амбасадор – це тимчасовий тренд чи найкращий інструмент бренд-менеджменту? *СендПулс* : веб-сайт. URL: <https://surl.li/rnzkej> (дата звернення: 01.11.2024).
5. Соловійов В. Дослідження української диригентсько-хорової педагогіки як фактор виховання національно-патріотичної свідомості у майбутніх вчителів музичного мистецтва. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2019. № 20. С. 127–133.
6. Making Virtual Rehearsals & Virtual Performances a Virtual Reality! Virtual Rehearsal Studio : website. URL: <https://surl.li/sxozce> (last accessed: 19.02.2025).